

POSTANOWIENIE

5 grudnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Mariusz Łodko

na posiedzeniu niejawnym 5 grudnia 2024 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa R.R.
przeciwko P.P., M.M., J.P. i F.P.
o wydanie i zapłatę,
na skutek skargi kasacyjnej R.R.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 30 sierpnia 2022 r., I ACa 985/21,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. oddala wniosek P.P. o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 30 sierpnia 2022 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie oddalił apelację powoda od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie oddalającego powództwo o wydanie nieruchomości i zasądzenie wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powód uzasadnił wystąpieniem istotnych zagadnień prawnych (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.), tj.: 1) czy w przypadku, w którym sąd rozstrzygający sprawę o eksmisję i zapłatę za bezumowne korzystanie z nieruchomości stwierdza, że celem umowy nabycia nieruchomości było usunięcie z niej pozwanych oraz doprowadzenie do sytuacji,

w której pozwany nie będzie w stanie wyegzekwować wierzytelności należnej mu od osoby trzeciej, prawidłowym jest wypadkowe ustalenie nieważności tej umowy na podstawie art. 58 § 1 k.c., mimo że środkiem ochrony wierzyciela przewidzianym dla sytuacji usuwania z majątku dłużnika jest skarga pauliańska (art. 527 i n. k.c.)?; 2) wyjaśnienia relacji między art. 58 § 1 i 2 k.c. a art. 527 § 1 k.c. przy uwzględnieniu faktu, że przepis art. 527 § 1 k.c. ma charakter szczególny wobec regulacji art. 58 k.c. i w swej istocie obejmuje przypadki działań sprzecznych z prawem oraz zasadami współżycia społecznego; 3) czy dopuszczalne jest stwierdzenie nieważności umowy z tego względu, że w ocenie sądu rozstrzygającego sprawę powód w procesie o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną względem wierzyciela mógłby bronić się zarzutem zapłaty ceny sprzedaży za nieruchomości, gdy w ocenie sądu do zapłaty tejże ceny w rzeczywistości nie doszło?; 4) czy dopuszczalne jest stwierdzenie nieważności umowy z uwagi na przestępczy cel na podstawie art. 58 § 1 k.c. w sytuacji, gdy przestępczy cel polegać ma na usunięciu przez wierzyciela składnika majątku w sytuacji, w której co do zakwestionowanej umowy nie było prowadzone żadne postępowanie karne, zaś art. 300 § 1-4 k.k. penalizuje wyłącznie zachowania dłużnika polegające na zbyciu rzeczy w celu udaremnienia lub uszczuplenia zaspokojenia wierzyciela, wobec czego nabycie nieruchomości od dłużnika zagrożonego egzekucją nie stanowi przestępstwa, czy też stwierdzenie nieważności wymaga stwierdzenia, że obie strony czynności prawnej naruszają porządek prawny?; 5) czy w sprawie o eksmisję i zapłatę za bezumowne korzystanie z nieruchomości, sąd uprawniony jest do zakwestionowania legitymacji czynnej i oddalenia powództwa wskutek stwierdzenia, że umowa, na podstawie której powód wpisany został jako właściciel nieruchomości do księgi wieczystej, zawarta z podmiotem niebędącym stroną danego postępowania cywilnego, jest nieważna na podstawie art. 58 § 1 i 2 k.c. w sytuacji, w której nieważność umowy nie została stwierdzona żadnym prawomocnym wyrokiem sądu, a jeśli tak – to jakie przesłanki przemawiają za ustaleniem nieważności umowy pomiędzy jedną ze stron postępowania cywilnego a osobą trzecią?; 6) czy dopuszczalne i możliwe jest jednoczesne ustalenie przez sąd, że jedna umowa jest nieważna jako pozorna (art.

83 § 1 k.c.) oraz zawarta w celu przestępczym (art. 58 § 1 i 2 k.c.), w celu usunięcia pozwanego z nieruchomości oraz uniemożliwienia przeprowadzenia egzekucji?

Skarżący wskazał również na potrzebę wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.), tj.: art. 58 § 1 k.c. oraz art. 527 k.c. i n. przez wyjaśnienie, czy nieważność czynności prawnej z uwagi na jej przestępczy cel uzależniona jest od przypisania takiego zachowanie również drugiej stronie tej czynności; relacji skutku nieważności czynności prawnej do konstrukcji skargi pauliańskiej oraz wyjaśnienia szczególnych okoliczności znajdujących się poza zakresem działania art. 527 i n. k.c. oraz art. 59 k.c. , uzasadniających zastosowanie art. 58 k.c.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwany wniósł o wydanie postanowienia odrzucającego skargę kasacyjną oraz o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zagadnienie prawne w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. to zagadnienie nowe, nierozwiązane dotychczas w orzecznictwie, którego wyjaśnienie może przyczynić się do rozwoju prawa. Powołując się na tę przyczynę kasacyjną skarżący powinien przedstawić pogłębioną argumentację prawną w celu wykazania, że zagadnienie jest istotne, wywołuje poważne wątpliwości interpretacyjne, nie było dotychczas rozstrzygnięte w judykaturze albo dotychczasowe orzecznictwo wymaga zmiany i jego rozstrzygnięcie ma znaczenie dla merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy (zob. m.in. postanowienia SN: z 23 sierpnia 2007 r., I UK 134/07, i z 9 lutego 2011 r., III SK 41/10).

Analiza skargi kasacyjnej prowadzi do wniosku, że powyższa przesłanka nie została spełniona. Argumentacja uzasadniająca wystąpienie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego – cechującego się nowością i dotychczas niewyjaśnionego w orzecznictwie – powinna odwoływać się do wątpliwości kwalifikowanych, a nie zwykłych, które mogą być rozstrzygnięte przez sąd w toku rozpoznawania sprawy (zob. postanowienie SN z 26 września 2019 r., I CSK 228/19). Powód pod pozorem

istotnych zagadnień prawnych w istocie pyta o trafność stanowiska Sądu Apelacyjnego wyrażonego w związku z rozstrzygnięciem tej konkretnej sprawy. Uzasadniając skargę nie przedstawił argumentów wskazujących, że rozstrzygnięcie podnoszonych przez niego kwestii stwarzało realne i poważne trudności, ma znaczenie dla rozwoju prawa lub znaczenie precedensowe dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw. Związanie powołanej przyczyny kasacyjnej ze stanem faktycznym rozpoznawanej sprawy przekonuje, że rozstrzygnięcie podnoszonych przez powoda kwestii nie ma również uniwersalnego charakteru.

W judykaturze Sądu Najwyższego przyjmuje się, że czynność prawna podjęta w celu przestępczym jest nieważna (art. 58 § 1 k.c.) (zob. wyroki SN: z 28 października 2005 r., II CK 174/05, OSNC 2006, nr 9, poz. 149 z 19 stycznia 2011 r., V CSK 189/10). Nie korzysta z ochrony zachowanie, które wypełnia znamiona przestępstwa lub zostało podjęte w celu jego popełnienia, bowiem prowadziłoby to nie tylko do niespójności systemu prawnego, lecz byłoby sprzeczne z jego podstawowymi założeniami aksjologicznymi (zob. postanowienie SN z 18 maja 2022 r., I CSK 1546/22). Przyjmuje się również, że działanie jednej strony umowy polegające na naruszeniu zakazu ustawowego lub naruszeniu zasad współżycia społecznego, co odnosi się również do zakazów wynikających z norm prawa karnego regulujących znamiona przestępstw, nie uzasadnia *per se* nieważności zawartej w tych warunkach umowy, za czym przemawia ochrona zaufania drugiej strony, której działaniu nie można przypisać naganności, do skutków zawartej umowy. Proste odwołanie do sankcji nieważności mogłoby w tej sytuacji prowadzić w istocie do wtórnego pokrzywdzenia strony, przeciwko której wymierzone było przestępcze działanie kontrahenta (zob. wyrok SN z 16 czerwca 2023 r., II CSKP 461/22, OSNC 2023, nr 12, poz. 121). Nie wykluczone jest jednak, że w takiej sytuacji zastosowanie ma sankcja z art. 58 k.c. Czynność prawna będzie nieważna wówczas, gdy obie strony przez zawarcie umowy popełniają przestępstwo albo popełnia je tylko jedna strona, natomiast druga strona o tym wie i to co wie powinno ją powstrzymać od zawarcia umowy (zob. wyrok SN z 28 lutego 2023 r., II CSKP 594/22, OSNC 2023, nr 10, poz. 98 i powołane tam orzecznictwo). W takim wypadku Sąd cywilny władny jest również dokonywać ustaleń faktycznych dotyczących okoliczności popełnienia przestępstwa, jeżeli mają one znaczenie dla

wyniku postępowania cywilnego, pod warunkiem, że nie prowadzi to do kolizji ze związaniem ustaleniami prawomocnego wyroku sądu karnego co do popełnienia przestępstwa (art. 11 k.p.c.). Sąd drugiej instancji powyższe okoliczności uwzględnił, wyjaśniając obszernie „[o]koliczności zmowy nabywcy i A.B. oraz jego matki”, wyliczając w pięciu punktach okoliczności dokonania transakcji (k. 17-19 uzasadnienia). Przyjęcie przez sąd *meriti*, że czynność prawna jest nieważna (art. 58 § 1 k.c.), nie wyklucza takiej jej kwalifikacji z uwagi na ewentualne wady złożonego oświadczenia woli (art. 83 § 1 k.c.), z uwzględnieniem, że argumentacja Sądu Apelacyjnego w tym zakresie ma charakter uzupełniający.

W judykaturze Sądu Najwyższego przyjmuje się, że domniemanie zgodności z rzeczywistym stanem prawnym (art. 3 ust. 1 u.k.w.h.) wpisu do księgi wieczystej może być wzruszone również jako przesłanka rozstrzygnięcia w innej sprawie cywilnej. Orzeczenie takie wywołuje skutek wyłącznie w osądzonej sprawie i ma znaczenie dla zapadłego w niej rozstrzygnięcia (zob. uchwałę SN z 8 września 2021 r., III CZP 28/21 i powołane tam orzecznictwo oraz wyrok SN z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 745/22). Ustalenie, kto jest rzeczywiście właścicielem nieruchomości, mimo wpisu w księdze wieczystej wskazującego na inny podmiot, może być dokonane „przesłankowo”, w ramach innego toczącego się postępowania sądowego (zob. wyrok SN z 28 października 2016 r., I CSK 683/15), w szczególności w procesie o wydanie nieruchomości (zob. wyrok SN z 10 grudnia 1993 r., I CRN 202/93).

Powołanie się na przyczynę kasacyjną z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga wskazania przepisu prawa, którego wykładnia budzi wątpliwości, określenia zakresu koniecznej wykładni, wykazania, że wątpliwości interpretacyjne mają poważny charakter i wymagają zajęcia stanowiska przez Sąd Najwyższy, a jeżeli podstawą wniosku w tym zakresie jest twierdzenie o występujących w orzecznictwie sądowym rozbieżnościach wynikających z dokonywania przez sądy różnej wykładni przepisu, konieczne jest wskazanie rozbieżnych orzeczeń, dokonanie ich analizy i wykazanie, że rozbieżność wynika z różnej wykładni przepisu (zob. postanowienia SN: z 15 października 2002 r., II CZ 102/02; z 28 marca 2007 r., II CSK 84/07; z 11 stycznia 2008 r., I UK 283/07; z 15 kwietnia 2021 r., IV CSK 617/20).

Skarżący nie sporządził w sposób prawidłowy uzasadnienia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania, gdyż połączył uzasadnienie tej przyczyny kasacyjnej, z uzasadnieniem występujących w sprawie istotnych zagadnień prawnych. Sporządzenie wspólnego uzasadnienia dla przyczyn kasacyjnych z art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. świadczy o tym, że skarżący wskazane przyczyny kasacyjne potraktował zamiennie, czyniąc wniosek o przyjęcie skargi wewnętrznie sprzecznym. Istotne zagadnienie prawne nie może być jednocześnie przedmiotem rozbieżnej wykładni powołanego przepisu prawa, bowiem z założenia formułowane zagadnienie prawne powinno charakteryzować się nowością. Nie jest zatem możliwe, aby ten sam przepis stanowił podstawę dla przesłanek kasacyjnych z art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. (zob. postanowienia SN: z 2 czerwca 2020 r., II CSK 488/19, i z 14 czerwca 2023 r., I CSK 1231/23).

Zwrócić uwagę również należy, że przyczyna kasacyjna uzasadniona potrzebą wykładni przepisów prawa ma na celu analizę konkretnych przepisów prawa i do tego się ogranicza, a więc nie polega na jednoczesnej wykładni kilku wskazanych artykułów i poszukiwaniu na tej podstawie określonej normy prawnej, która mogła albo nie mogła zostać zastosowana w zindywidualizowanej sprawie objętej skargą kasacyjną (zob. postanowienie SN z 13 stycznia 2022 r., I CSK 1467/22). Skarżący powołując się na potrzebę dokonania łącznej wykładni art. 58 § 1 k.c. oraz art. 527 k.c. i następnych, nie tylko nie wskazał konkretnych jednostek redakcyjnych tego ostatniego przepisu, ale też sporządził wspólne uzasadnienie, z którego wynika też, że Sąd Najwyższy wypowiadał się już na temat problemów prawnych przedstawionych przez skarżącego w ramach tej przyczyny kasacyjnej. Relacje między art. 58 § 1 i 2 k.c. a art. 527 § 1 k.c. dostatecznie wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z 23 lutego 2006 r. (II CSK 101/05), przyjmując, że wierzycielowi przysługuje uprawnienie do zaskarżenia czynności dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli na podstawie art. 527 § 1 k.c. W razie dokonania takiej czynności pokrzywdzony wierzyciel powinien zatem skorzystać z przystosowanej do takiego celu instytucji skargi pauliańskiej. Dopiero w razie wystąpienia innych, szczególnych okoliczności względ na ochronę interesów osoby trzeciej może stanowić podstawę do uznania czynności prawnej za nieważną z powodu jej sprzeczności z zasadami współżycia społecznego (art. 58 § 2 k.c.).

Potrzeba wykładni przepisów budzących wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie oznacza sytuację, w której w sprawie występuje kwestia o niejasnym charakterze będąca źródłem istotnych wątpliwości lub różnic zdań w orzecznictwie mająca znaczenie dla oceny dochodzonego roszczenia. Skarżący w uzasadnieniu skargi kasacyjnej nie wyjaśnił, na czym polegają jego wątpliwości interpretacyjne oraz że mają one charakter interpretacyjny, wymagający zajęcia stanowiska przez Sąd Najwyższy.

Z powyższych względów, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie znajdując również okoliczności, które w ramach przedsądu jest obowiązany brać pod uwagę z urzędu, w szczególności nieważności postępowania (art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c.).

Wniosek pozwanego o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, nie mógł być uwzględniony, bowiem w odpowiedzi na skargę połączył go wyłącznie z wydaniem postanowienia odrzucającego skargę kasacyjną (zob. postanowienia SN: z 11 stycznia 2002 r., III CKN 563/01; z 29 maja 2009 r., V CSK 37/09; z 8 sierpnia 2012 r., II CSK 112/12; z 15 kwietnia 2022 r., I CSK 69/22).

[a!]